

Název tématu: **Doba bronzová, doba železná, doba římská a doba stěhování národů**

Autor libreta: **Mgr. Jindra Hůrková**

Úvod

Při studiu pravěkého osídlení jsme odkázáni výlučně na výpověď archeologických nálezů, jejich stavu dochování a naší schopnosti jim správně porozumět. Vzniklý obraz je v některých obdobích značně torzovitý a především se s přibývajícimi nálezy neustále proměňuje a doplňuje. Na práci našich předchůdců dnes navazují četná specializovaná pracoviště. Díky jejich spolupráci se v posledních desetiletích povedlo získat mnoho nových poznatků jak cílenou prospekci, tak záchrannými výzkumy vyvolanými stavební aktivitou. K nálezům z mohylových pohřebišť zkoumaných zejména v poslední čtvrtině 19. století se připojila četná rovinná sídliště, z nichž máme k dispozici i údaje o pěstovaných surovinách a tehdejší vegetaci v jejich okolí. Množí se nálezy bronzových depotů i ojedinělých artefaktů, přibývají informace o pravěkém osídlení horských poloh Šumavy.

Rádi bychom znovu zařadili **kontextovou chronologickou tabulku**. V původní expozici byla ve dvourozměrném provedení. Cílem bylo začlenit vývoj osídlení Klatovska do kontextu střední Evropy a Středomoří. K tomu nás tehdy inspirovalo jedno dítě, které se při besedě ptalo, zda jsme již vykopali nějaký papyrus. Tehdy jsme si uvědomili, že děti vnímají historii lineárně, ve sledu, v jakém se ve škole učí jednotlivá období a neuvědomují si, že události se odehrávaly současně na různých územích. Takže v tabulce byly formou hesel a ilustračních fotografií provázány události u nás s významnými všeobecně známými milníky světové historie jako např. pád Tróje, první olympijské hry, Periklés, založení Říma atd. To bych ráda uplatnila znovu i když samozřejmě v provedení odpovídajícímu současným technickým možnostem.

II.A Doba bronzová (2200–800 př. n. l.)

Zlatavě zbarvená sloučenina mědi a cínu dala jméno etapě dějin trvající přibližně půldruhého tisíce let. Používání bronzu s sebou přineslo rozvoj řemeslné specializace a obchodu. Náročná výroba bronzových zbraní, nástrojů a šperků začínala vyhledáváním ložisek surovin a jejich těžbou a pokračovala přes hutnění a slévání k odlití předmětu a jeho konečné úpravě. Potřeba speciálních znalostí a zkušeností zavdává podněty k úvahám o existenci privilegované skupiny řemeslníků věnujících se výhradně této činnosti. Rozložení nalezišť mědi a cínu svědčí o existenci dálkových obchodních cest; bronzová žebra a hřivny

zřejmě sloužily jako předmincovní platidla. Žádaným zbožím byl i baltský jantar, z něhož se vyráběly perly a ozdobné destičky. Ve starší době bronzové se na našem území poprvé objevilo i sklo, většinou v podobě malých korálků modrozelené barvy. Základním zdrojem obživy zůstávalo zemědělství a chov dobytka doplňovaný lovem.

Ve starší době bronzové (2300–1650 př. n. l.) západní Čechy zůstávaly neosídlené. Až na sklonku starší a počátku střední doby bronzové přišla do této oblasti nová vlna přistěhovalců, jejichž původ je hledán ve středním Podunají. V archeologické periodizaci se toto období označuje jako *staromohylový horizont (1900–1650 př. n. l.)*. Zatím jediné sídliště na Klatovsku se nachází nedaleko Makova. Při těžbě písku zde byly objeveny jámy obsahující několik obilných zásobnic a četná hliněná závaží, která zatěžovala svislou osnovu tkalcovského stavu. Do stejného období náleží i ojedinělý nález bronzové jehlice s kulovitou provrtanou hlavicí, která pochází z okolí malé vsi Hvízdalka ležící poblíž Janovic nad Úhlavou.

Ve střední době bronzové (1650–1250 př. n. l.) mohylová kultura sjednotila velkou část Evropy nejen shodnými tvary a typy předmětů, ale především unifikovaným pohřebním ritem, který spočíval ve zvyku stavět nad hroby zesnulých pohřební mohyly. Kamenné a hlinité násypy některých z nich ještě dnes dosahují výšky až 2,5 m a mají průměr i 25 metrů. Pohřebiště s desítkami i stovkami mohyl tvořila specifickou součást krajiny zejména v jižních a západních Čechách. V západních Čechách dnes evidujeme více než 250 mohylníků. Četné nekropole představovaly ve své době nadčasový fenomén, dalece přesahující obzor několika generací. Většina z nich byla respektována a používána nepřetržitě po dobu delší než tisíc let. Nezřídka se setkáváme s případy uložení mladšího pohřbu do násypu o několik set let starší mohyly. Takovou situaci najdeme i na nejznámějším klatovském pohřebišti v lese Husín u Tajanova. Z celkového počtu 42 mohyl jich 17 pochází ze střední doby bronzové. K nejbohatším patřila mohyla označená číslem 2, o průměru 15 m a výšce 2 m, navršená z kamene a hlíny. Ukrývala alespoň dva pohřby s pestrou výbavou. Také ostatní mohyly obsahovaly široké spektrum artefaktů. Další mohylníky se středobronzovými pohřby známe z okolí Točniku, Andělic, Ostřetic, Kamýku. Velká koncentrace pohřebišť je situována v širším okolí Švihova.

Ojedinělé náhodně nalézané bronzové artefakty mohou poukazovat na další poškozené mohyly. Stejně tak mohou představovat skromné obětiny či předměty uložené nebo ztracené v okolí obchodních cest. V lese u Štěpánovic byly nalezeny dvě neobvykle dlouhé bronzové jehlice vykopané v roce 1938 při dobývání pařezů. Při stavbě silnice z Předslavi do Třebýciny byla objevena spodní část nádoby obsahující téměř 200 bronzových puklic, zlomky zdobených destiček a bronzová zakončení šňůrek. Některé lokality jsou situovány mimo hustě osídlené oblasti, většinou z nich pocházejí ojedinělé bronzové artefakty (Janovice nad Úhlavou, Chvalšovice, Zámýšl, Milence). Mohly by naznačovat směry obchodních cest

k přechodům přes Šumavu do Bavorska. Uvažuje se, i když čistě hypoteticky, také o spojení takovýchto nálezů s pravěkými prospekčními nebo těžebními aktivitami.

Zcela stranou zájmu dlouho zůstávaly v terénu na první pohled nečitelné zemědělské osady. To vedlo ke zkresleným představám, v nichž nositelé mohylové kultury vystupovali především jako sezónně kočující pastevcí, kterým mohyly sloužily jako důležité orientační body v krajině. Mylný názor byl uveden na správnou míru až v posledních desetiletích minulého století revizí starších nálezů i novými výzkumy. Osady s kůlovými chatami, obilné zrnotěrky i závaží ke tkalcovskému stavu dokládají, že lid střední doby bronzové se věnoval zemědělství a chovatelství dobytka stejně jako jeho předchůdci.

Osada mohylové kultury byla objevena také pod svahem klatovského Boru při stavbě komunikace pro novou průmyslovou zónu. Archeologové zde našli četné kůlové jamky, dvě samostatná ohniště a kulturní vrstvu s mnoha fragmenty keramických nádob. Při stavbě rodinného domu v Točnicku u Klatov byla ve výkopech pro základy zachycena jáma zcela zaplněná částmi keramických nádob. Zásobní sklípek narušený základy rodinného domu v Soběticích u Klatov tvořila čtvercová jáma vyplněná velkými fragmenty několika desítek nádob. V jejím rohu zůstala stát zapomenutá zásobnice překrytá kamennou podložkou na drcení obilí.

Keramické nádoby mohylové kultury jsou právem pokládány za jedny z nejkrásnějších pravěkých výrobků. Různorodé tvary – džbánky, amfory, koflíky a mísy na nožkách – pokrývala bohatá rytá geometrická výzdoba často vyplněná bílou pastou. Stejně bohaté je i spektrum bronzových předmětů. Mezi zbraně patří mečíky, dýky, kopí a bronzové hroty šípů. Sekerky mohly plnit funkci zbraně i nástroje. Nože různých tvarů byly předmětem každodenní potřeby, objevují se bronzové pinzety jako první toaletní nástroje. Z bronzu byla také vyráběna celá řada šperků s bohatou rytou, vybičenou či plastickou výzdobou. Některé šperky, například jehlice sloužící ke spínání oděvů, nosili i muži. Velkou pestrostí tvarů vynikaly zejména náramky. Ženy nosily náhrdelníky z jedné nebo několika řad závěsků. Oděv zdobily bronzové nášivky. Četné nálezy jantarových korálků ukazují na čilé obchodní kontakty s Pobaltím. Předmětem dovozu z východního Středomoří byly skleněné korálky modré barvy. Stoupá také obliba zlata, z něhož se vyrábělo několik typů ozdob, drátěné svitky, které se zaplétaly do vlasů stejně jako pásy ze zlaté fólie, na hrudi se nosily zlaté terče s bohatým vybičeným ornamentem.

V mladší době bronzové (1250–950 př. n. l.) ve velké části Evropy došlo k výraznému sjednocení pohřebního ritu. Důsledné ukládání spálených ostatků do keramických uren (popelnic) umístěných v mohylách i plochých hrobech se stalo základem pro definování rozsáhlého komplexu kultur popelnicových polí mladší a pozdní doby bronzové. Určité rozdíly v hrobové výbavě by mohly poukazovat na počínající společenskou diferenciaci. Z Plzeňska, Domažlicka a Klatovska známe mužské i ženské

pohřby s bohatým inventářem tvořeným ochrannými i útočnými zbraněmi, picími soupravami a šperky, které pravděpodobně náležely početně omezeným skupinám sociálně nadřazených jedinců a jejich rodinných příslušníků. Svobodní členové obce byli pochováváni v poměrně chudě vybavených žárových hrobech. Kromě toho jsou známy i případy na sídlištích pohozených či rituálně uložených koster lidí, kteří se zřejmě nacházeli z nějakého důvodu zcela na okraji společnosti.

Symbolem mladší doby bronzové v západních Čechách se stal plechový kotlík na podvozku se čtyřmi nepohyblivými koly, objevený v roce 1878 v jedné z bohatých mohyl nedaleko obce Milavče na Domažlicku. Podle uvedené lokality byly projevy mladobronzového osídlení na západě Čech nazvány milavečskou kulturou.

Základem ekonomiky bylo prosperující obilnářství, které mohlo díky příznivým klimatickým podmínkám využívat i výše položené okrajové oblasti. V této době dosahuje osídlení západních Čech svého maxima, dnes známe více než 120 sídlišť. Často byla položena na návrších poblíž potoků či řek, na vysokých terasách řek nebo na okrajích pramenných pánví.

Objevují se první jasnější doklady o osídlení dnešních Klatov. Návrší v jihovýchodním cípu historického jádra města, obtékané ze západu a severu Drnovým potokem, bylo v mladší době bronzové intenzivně osídleno. Svědčí o tom dvě velké zásobnice, vykopané v roce 1905 na staveništi budovy dnešního muzea. Okrajová část sídliště zasahovala až do prostoru bývalého dominikánského kláštera na Plánické ulici. Vyhledávaným místem bylo širší údolí Úhlavy západně od města, přirozeně chráněné od severu i západu hřebenem kopců. Na katastrech obcí Tajanov, Tupadly a Kal evidujeme zdaleka nej hustější síť sídlištních i pohřebních areálů. Za zmínku jistě stojí nálezy sídlištních jam z Tajanova, odkud pochází kompletně dochovaná obilná zrnotěrka, tvořená velkou granodioritovou deskou a drtičem ve tvaru koule. Pokračování sídliště bylo odkryto v roce 2015 při stavbě rodinného domku – původně jáma na uchování obilí s charakteristicky zúženým ústím byla po opuštění sídliště zaplněna několika miskami, koflíky a cedníkem, kromě toho obsahovala sadu malých kamenných nástrojů určených k drcení obilí.

Zatím nejrozsáhlejší výzkum provedlo klatovské muzeum při stavbě severozápadního obchvatu Klatov. Na ploše 160 x 30 metrů bylo zachyceno 254 pravěkých objektů, z nichž několik desítek náleželo mladší době bronzové. Dochovaly se zde zejména kruhové jámy, snad původně zásobní, později zaplněné fragmenty rozbitých a již nepotřebných nádob a hliněných závaží. Jiné mladobronzové sídliště se pak skrývá u Sobětic v prostoru zamýšlené obytné zóny.

Hroby milavečské skupiny najdeme na již vzpomínaném pohřebišti v lese Husín u Tajanova, kde bylo rozpoznáno nejméně devět pohřbů z mladší doby bronzové, některé v samostatně vybudovaných mohylách, jiné vložené do starších. Jiné pohřebiště datované do počátků milavečské skupiny se nacházelo nedaleko Tupadel. K nej cennějším nálezům patří v celistvosti zachovaný exemplář meče s plnou litou rukojetí

zdobenou geometrickými ornamenty. K projevům osídlení v mladší době bronzové náleží také nálezy bronzových artefaktů buď samostatně nebo hromadně uložených. Zvláště v posledních letech bylo nalezeno několik vzácných bronzových pokladů.

V keramických tvarech je typická velká zásobnice, zdobená nalepenou důlkovanou páskou, která má často celý povrch zdrsňený prstem provedenými žlábkami. Takovéto nádoby plnily taktéž funkci urn pro uložení spálených ostatků pod mohylami. Oblíbené byly amfory, misky a koflíky, posledně jmenované často bohatě zdobené rytými geometrickými motivy. Jejich povrch býval natřen tuhou a pečlivě vyhlazený a vyleštěný až do černě stříbritého lesku. Charakteristickým tvarem je pak tzv. etážovitá nádoba.

Mezi bronzovými předměty najdeme sekery, z nichž některé mohou vážit až půl kilogramu. Objevují se bronzové srpy, nechybí nože, břitvy a dýky, vzácné jsou meče. Mezi šperky dominují opět jehlice a náramky, objevují se prsteny a nákrčníky. Oblíbené se stále těšil jantar, ačkoliv jeho nálezy ubývají, zřejmě v souvislosti se striktně dodržovaným žárovým způsobem pohřbívání. Sporadicky se objevují drobné korálky z tyrkysově modré skloviny.

Pozdní dobu bronzovou (950–800 př. n. l.) reprezentuje v západních Čechách nynická kultura spojující nové kulturní vlivy z jihozápadu se staršími tradicemi. Především dochází k další zásadní změně v pohřebním ritu. Mohyly nahradily ploché žárové hroby nejprve obložené často i několika řadami kamenů, později tvořené pouze jamkou překrytou plochým kamenem. V závěru nynické kultury se hroby na povrchu neoznačovaly vůbec. Standardní výbava obsahující keramické nádoby a drobné milodary neumožňuje u pohřbených jedinců rozpoznávat případné rozdíly v jejich společenském a sociálním postavení. Na druhou stranu budování opevněných hradišť ukazuje na vznik vojenské složky a na tendence k vyšší organizaci společnosti. Obyvatelé hradišť se sice tradičně věnovali zemědělství a dobytčářství, patrně však také kontrolovali obchodní cesty nebo zdroje nerostných surovin a nacházeli se na vyšší společenské i hospodářské úrovni nežli jejich sousedé z rovinných osad.

Osídlení nynické kultury se soustřeďovalo v Plzeňské kotlině, odkud zasahovalo na Klatovsko, Domažlicko, Stříbrsko a na sever až k Manětínu. V našem regionu evidujeme nejvíce dokladů na Švihovsku v okolí hradiště na vrchu Tuhošť. Hradiště, do něhož se vcházelo uličkovitou branou, je situováno na vrcholu kuželovitého kopce v nadmořské výšce 600 m, jeho ochranu tvořily tři pásy valů. Na výjimečné postavení lokality v západočeském pravěku poukazuje množství bronzových depotů. V bližším okolí tuhošťského hradiště se koncentrují i opakované nálezy bronzových předmětů.

Z oblasti východně od Klatov známe jiný rozsáhlý bronzový depot čítající více než sto předmětů, který byl objeven v letech 1880–1882 v lese u Habartic. K dochovaným předmětům náleží zavřené hladké kruhy, bohatě zdobené faléry, náramky a závěsky; součástí pokladu byl i spirálovitě točený nápažník.

Pohřební ritus dovolující v mladší fázi nynické kultury pokládání milodarů na úroveň terénu nedal tomuto typu památek mnoho šancí na zachování. Nezahlobené žárové hroby se skromnou výbavou byly ve větší míře zlikvidovány hlubokou orbou, což může být další příčina malého počtu dosud známých lokalit v bližším okolí Klatov. Sídlištní objekt, který lze bez pochyb zařadit do nynické kultury, byl zkoumán v roce 2006 při stavbě technické vybavenosti na Horažďovickém předměstí při východním okraji Klatov. Samostatně situovaná zřejmě odpadní jáma obsahovala fragmenty desítek keramických nádob a značné množství mazanice s otisky dřevěných konstrukcí.

Z okolí Klatov pak evidujeme další ojedinělé nálezy bronzových předmětů nebo nevýrazné stopy aktivit na starších sídlištích (Kal u Klatov, Klatovy). Ojedinělé nálezy bronzů dokladují přítomnost osídlení na Šumavě (Javorná).

Nynická kultura přináší s sebou některé nové keramické tvary, jako jsou koflíky se zahroceným dnem, zásobnice se žlábkovaným hrdlem nebo talíře. Bohatou výzdobu tvořenou kombinací rýh a žlábků později nahrazuje výše zmiňovaný motiv girlandy. Povrch některých nádob bývá potažen načervenalou kožovitě lesklou vrstvou. Časté jsou nálezy nožů, srpů nebo seker s ouškem. Objevují se bronzové nánožní kruhy, drobnější jehlice nebo sady do sebe zapadajících kruhů; náhrdelníky doplňovaly antropomorfní závěsky.

Výrazové prostředky

Příložená obrazová dokumentace má za účel přiblížit charakter předmětů, se kterými budeme pracovat, nejedná se o konečný výběr exponátů.

Model postupu odlévání na ztracenou formu někam k úvodu do doby bronzové, ale byl již ve staré expozici, možná představit jiným způsobem, pořád je dost názorný a k tématu vhodný.

Snaha bude upřednostnit **nové nálezy**, tedy takové, které nebyly v původní expozici (zpřístupněné 1996), i když ne, vždy to bude možné, to se týká zejména nálezů z mohyl.

Předpokládáme úvod a čtyři etapy doby bronzové, tedy 5 panelů s texty, mapou a obrázky, zejména s přiblížením terénních situací při nových výzkumech.

Důležitý je akcent na fakt, že **nálezy pocházejí z regionu**, z blízkého okolí města nebo z dalších všem dobře známých míst. Laická veřejnost má totiž často pocit, že archeologie je něco, co se děje jen v televizi a i dnes, po 30 letech naší práce pořád potkávám lidi, kteří jsou upřímně překvapeni nějakým nálezem u nich ve vesnici apod.

Vlastní předměty bez ohledu na chronologii lze rozdělit do několika okruhů.

1. Výbava mohyl – keramické nádoby a bronzové předměty. Obvykle se jedná o v celistvosti dochované předměty. Některé nádoby budou nově slepené, v předchozí expozici nebyly. Nabízí se využití starší terénní dokumentace z konce 19. a počátku 20. století. Často se jedná o pečlivě provedené i

kolorované kresby, které dnes jsou již uměleckými díly a starožitnostmi v jednom. Zvážit model nálezové situace podle dobové dokumentace.

2. Nálezy ze sídlišť – vyznačují se torzovitostí, obvykle se jedná o kusy nádob, drtiče obilí atd.

Možná prezentace modelu nálezové situace – výzkum říjen 2016 Sobětice zásobní sklípek, přelom střední a mladší doby bronzové – při stěně jámy stála celá zásobnice, vedle ní pak několik vrstev rozbitých nádob. Ve většině archeologických expozic se ukazují jen ideální, celé, tedy zrekonstruované nádoby, ale nebála bych se představit ty situace tak jak jsou – tedy i s neúplnými, rozbitými či jinak poškozenými předměty. I zde je možno využít teprve v nedávné době zkompleťované nádoby (Dolany). Tajanov 2015 – soubor několika celých malých nádobek a miniaturní soupravy na drcení obilí. Nový průzkum hradiště na Tuhošti s lepším provedením zaměření opevnění – např. udělat 3D model – pozdní doba bronzová.

3. Bronzové poklady a nálezy ojedinělých předmětů. (Vyzvednout nové nálezy, ale ne tak, aby to byla oslava činnosti detektorářů). Např. model situace nálezů depotu ve Svrčovci – uložen v pravidelné do skály vytesané dutině. Jednotlivé bronzky lze některé dát i do „Časové osy“ nebo do „šuplíků“.

Nejsilněji je v nálezovém fondu zastoupeno období střední a mladší doby bronzové.

Rádi bychom zachovali vertikální tkalcovský stav, který zůstává z původní expozice. Jedná se o plně funkční repliku 1 : 1, na které lze skutečně tkát. Zastupoval by jeden z interaktivních prvků této části expozice. Jiné – odkrývání zásobní jámy – lepší reálné podklady jsou k dispozici pro dobu bronzovou.

II.B Doba železná (800–30 př. n. l.)

Přijetí technologie výroby železa představovalo výrazný impuls pro nadcházející velký hospodářský a kulturní rozkvět střední Evropy. Nový kov, významný zejména širokou dostupností železné rudy, se brzy začal běžně využívat k výrobě většiny náradí, nástrojů a zbraní, zatímco z bronzu se nadále dělaly šperky, ozdoby šatu a luxusní nádoby. Podle rakouského Hallstattu, kde se ve starší době železné těžila sůl dovážená do velké části Evropy a kde bylo v 19. století prozkoumáno téměř tisíc bohatě vybavených hrobů, byla starší fáze doby železné nazvána dobou halštatskou.

K jejím charakteristickým rysům náleží vzrůstající význam specializované výroby a rozšiřování kontaktů zejména s etruským a řeckým světem. Výměnou za cín, zlato, jantar a patrně i otroky a dobytek se ze Středomoří a zejména ze severní Itálie dováželo nejen víno, luxusní zboží a nové technologie, ale také vzorce společenského chování přejímané nejvyššími vrstvami. Znakem společenského statutu se stalo držení zbraní a jízda na koni, stejně jako používání obřadního vozu taženého koňmi. Na rozdíl od

předcházejících období můžeme sledovat postupně se vytvářející majetkovou i sociální diferenciaci společnosti, která se odráží nejen v hrobových výbavách, ale i v charakteru sídlišť, mezi nimiž jsou doloženy jak prosté vesnické osady, tak výšinné hrazené, později opevněné areály. Do pohřebního ritu se vrátil zvyk budovat mohyly, pod něž se ukládaly kostrové, v západních Čechách však důsledně žárové pohřby. Mohyly, často s dřevěnými nebo kamennými komorami, které představovaly „dům mrtvého“, byly vybaveny vším, co bylo pro zesnulého nepostradatelné a co mu mělo zajistit stejné postavení i v posmrtném životě. Hroby s vozy, meči a dovezenými bronzovými nádobami, nazývané někdy knížecí mohyly, patřily osobám s nejvyšším společenským postavením; hroby vybavené pouze koňskými postroji náležely jezdcům – členům družin; obyčejné prosté hroby pak ostatním.

První etapa doby halštatské v jihozápadních Čechách náleží *halštatské mohylové kultuře (800–550 př. n. l.)*. Osídlení se soustřeďovalo v okolí dnešní Plzně, na Rokycansku a dolním toku Úhlavy; několik pohřebišť je rozloženo podél středního toku Úhlavy. Na známém pohřebišti v lese Husín u Tajanova byly vybudovány čtyři mohyly náležející halštatské mohylové kultuře. Obsahovaly zejména hliněné nádoby včetně typické červeně a černě malované keramiky. Svůj význam neztratila ani nekropole u Tupadel, kde byly k mohylám z mladší doby bronzové připojeny halštatské hroby. Dva bronzové lité kruhy s rytou výzdobou a zejména tzv. melounovitý náramek nasvědčují existenci pohřbu významnější osoby, pravděpodobně dospělé ženy. Sídlištní areály a pohřebiště ležely často v těsném sousedství, což potvrdil i revizní výzkum pražského Archeologického ústavu, prováděný u Tupadel na počátku padesátých let. Tehdy byla odkryta část sídliště, v níž docházelo ke zpracování železa.

Sídlištních nálezů je zatím poskrovnu. Výzkum vyvolaný stavbou severozápadního obchvatu zachytil u Kalu také osídlení z období halštatské mohylové kultury. Také na sídlišti u Makova byla zjištěna jáma obsahující halštatskou černě malovanou keramiku.

Další doklady osídlení se koncentrují v širším okolí Švihova; halštatská mohylová kultura je zastoupena na většině pohřebišť zkoumaných v 19. století J. Szombathym, jeho nálezy se dnes nacházejí ve Vídni. Z katastru Lhovic pochází několik bronzových náramků většinou náhodně nalézáných na polích v okolí Tuhoště.

Pro halštatskou keramiku jsou typické amfory se žlábkovaným hrdlem, velké mísy uvnitř bohatě zdobené nebo koflíky s vysoko vytaženým uchem. Červené a černé malování povrchu bývá odvozováno od řecké malované keramiky geometrického období. Ve výzdobě získává na oblibě tzv. rastr, tedy svazky jemných vlasových rýh skládaných do ornamentů, nebo motiv sluníčka provedený drobnými důlky. Můžeme se setkat s hliněnými chrástítky nebo se zoomorfními nádobami. Pro výrobu nástrojů – nožů, seker či srpů, slouží železo, honosné šperky se však nadále zhotovovaly z bronzu stejně jako kovové nádoby či

ozdobná kování koňských postrojů. Ke spínání oděvů se začínají ve větší míře používat spony postupně nahrazující jehlice. V bohatých hrobech privilegované vrstvy se objevují i soupravy toaletního náčiní. O účelu masivních dutých bronzových kruhů s bohatou rytou výzdobou, zvaných turbany, se mezi odborníky stále vedou diskuze. Jeden z nich byl v roce 1914 náhodně objeven na poli u Bolešín.

Následující období ve svém složitém kulturním vývoji předznamenalo změny, které souvisely s nástupem keltské moci v první čtvrtině 4. století př. n. l. *Pozdní dobu halštatskou plynule přecházející v časnou dobu laténskou (550–400 př. n. l.)* charakterizuje zvýšení hustoty osídlení zejména v Plzeňské kotlině a také v Pootaví na Horažďovicku a Sušicku, kam osadníky přiváděl stoupající zájem o rýžoviště zlata. Osidlovány jsou i hornatější oblasti jihozápadních Čech. Z archeologických pramenů jsou známy nehrazené osady tvořené jednotlivými usedlostmi, dále dvorce (samostatně stojící ohrazené areály) a výšinná sídliště opevněná i neopevněná. Příznačným rysem neklidného období je opětovné budování opevněných hradišť na již dříve osídlených lokalitách i v nových polohách. K těm druhým náleží například hradiště na Malechovské Hůrce, obehnané dvojitým valem.

Rovinné osady přetrvávaly až do časně laténské. Jedna z nich byla zjištěna v roce 1977 u obce Bolešiny. Archeologové prozkoumali šest chat čtvercového půdorysu vybavených krby, píčkami a ohništi, v jejichž výplních se zachovalo velké množství časně laténské keramiky, zdobené přesleny i mazanice s otisky tesařsky opracovaného dřeva.

Bohaté osídlení bylo zjištěno také v Soběticích v areálu nedokončené obytné zóny. Bylo zde prozkoumáno několik chat. Za zmínku stojí zejména chata 106, která se vymyká svou velikostí i polohou. Nacházela se v nejvyšším místě sídliště, její spodní část byla zapuštěna do skály. Uprostřed neobvykle rozlehlé obdélné stavby o rozměrech 560 x 420 cm se nacházela destrukce topeniště tvořená čtyřmi vrstvami kamenů. V chatě byla nalezena kromě četných keramických zlomků bronzová spona a kravská čelist. Další mnohem menší chaty o stranách 380 x 300 cm ležely níže po svahu. Sobětické sídliště je také výjimečné velkým počtem keramických přeslenů různých tvarů a velikostí, nalezlo se jich zde více než dvacet, což ukazuje na intenzivní výrobu textilu. K dalším nálezům patří např. zlomek skleněného korálku s modrobílým očkem nebo železný nožík.

K pohřebním aktivitám sloužily původní nekropole, kde se budovaly nové mohyly, nebo se pohřby vkládaly do konstrukcí starších mohyl. Pozdně halštatské hroby jsou doloženy v lese Špitál u Točnicku nebo na známém pohřebišti Husín u Tajanova. Kromě toho se začalo pohřbívat do plochých žárových hrobů umístěných v malých jamkách, které někdy označoval vztyčený kámen; do takových hrobů se ukládaly většinou pouze dvě nádoby, někdy jen střepy, kosti a uhlíky. Do poslední jmenované skupiny se řadí hrob

náhodně objevený v roce 1955 u Bolešín. Jeho výbavu tvořil keramický hrnec zdobený nehtovými vrypy obsahující zbytky spálených kostí a uhlíky.

Časná doba laténská představuje plynulé vyvrcholení pozdní doby halštatské. Při výrobě keramiky a šperků se začínaly uplatňovat nové technické postupy a umělecký styl inspirovaný jihoevropskými dílnami, vyznačující se bohatou škálou rostlinných, zvířecích i figurálních motivů. Poprvé se objevily nádoby točené na hrnčířském kruhu, zdobené ornamenty prováděnými otisky kolku. Takto zdobené nádoby známe z pohřebiště v lese Špitál u Točnicku nebo z mohyl u Poleňky. Také v lese Husín u Tajanova najdeme časně laténské mohyly i pohřby dodatečně přidané do násypů hrobů ze střední doby bronzové. Odtud pochází celá řada nádob, mnohdy zdobených kolky, spona s ptačí patkou, kování z koňských postrojů i další železné předměty.

Ani v časně laténském období nechyběly mohyly s vozy, zbraněmi a koňskými postroji dokládající přítomnost vládců a jejich jízdních družin. Nelze v této souvislosti nevzpomenout honosně vybaveného hrobu ze vzdálenějšího Chudenicka. U obce Lučice bylo v závěru 19. století z popudu Černínů, majitelů chudenického panství, otevřeno několik mohyl, které obsahovaly kromě bohatě zdobených bronzových kruhů také pohřeb s postrojem, z něhož se dochovaly železné kruhy, udidlo a četné bronzové ozdoby.

V keramice se nově objevují nádoby bohatě zdobené kolkovanou výzdobou složenou z rostlinných nebo geometrických prvků, nazývané braubašské zboží. Do těsta se někdy přidávala tuha. Novým tvarem jsou vázy s vysokým hrdlem a čočkovitě stlačeným tělem. Mezi železnými zbraněmi dominuje dlouhý meč, dále sekáče, kopí a nože. Oblíbené jsou miskovité spony nebo spony s ptačími hlavičkami. Stoupá počet nálezů skleněných korálů, nejen žlutobílých s modrobílými očky, které mohou být doplněny plastickými pupky, ale také modrých, zelenomodrých nebo černých. Rozšířený chov koní s sebou přinesl doklady kování postrojů, udidla, postranice uzdy a součásti vozů, jako jsou obruče, zákolníky a kování nábojů kol.

Následující *doba laténská tedy mladší doba železná (400–30 př. n. l.)* nese název podle lokality La Tène ve Švýcarsku, kde bylo prozkoumáno kultovní místo s tisíci předměty. Je spojena s prvním známým etnikem na našem území – s Kelty. Jejich expanze zasáhla velkou část Evropy. Kmen Bójů, který pobýval na našem území, dal naší vlasti název Boiohaemum. Keltové žili v kmenech, mezi elitu patřila vojenská družina, kmenoví náčelníci a druidové. Ostatní svobodný lid pobýval v otevřených osadách a věnoval se zemědělství a chovu dobytka. Využívána byla patrně také práce otroků získávaných při vojenských taženích. V této době dochází k velkému rozvoji v mnoha aspektech. Těží a zpracovává se železná ruda, kámen a švartna, zlato je získáváno rýžováním. Objevuje se celá řada nových nástrojů jako je kosa, ovčácké nůžky nebo kovová radlice, obilí se mele pomocí rotačních mlýnků. V uměleckém řemesle dosáhli Keltové vrcholu. Laténská keramika byla vyráběna na hrnčířském kruhu, často se do keramické hmoty přidávala

tuha. Zdobily ji ryté či bílou, červenou nebo šedou barvou malované ornamenty. Mezi bronzovými šperky se objevují nákrčníky, různorodé spony, charakteristické jsou náramky složené z dutých polokoulí. Známe jsou různobarevné skleněné korále a plasticky zdobené náramky. K výrobě šperků se používala také švartna (saproelit). Keltům připisujeme i první ražbu mincí na našem území. Střední Evropa se začala objevovat ve zprávách řeckých a latinských autorů; zintenzivněly kontakty s antickou civilizací. V jižních a středních Čechách se budovala opevněná centra – oppida.

Jihozápadní Čechy byly po celou dobu laténskou jen málo osídlené, dosud známé lokality se soustřeďují v centru Plzeňské kotliny. Také Klatovsko bylo zřejmě osídleno jen velmi řídce, alespoň tomu nasvědčuje dosavadní stav pramenné základny. Nepočtené nálezy pocházejí opět z pohřebiště v lese Husín u Tajanova, kde bylo do vrcholů starších mohyl vloženo několik žárových pohřbů. Mezi Švihovem a Červeným Poříčím bylo před několika lety povrchovým průzkumem zachyceno sídliště datované rámcově do středního až pozdního latěnu.

Na jaře roku 2011 bylo objeveno laténské sídliště nedaleko Prášil, ve Sklářském údolí, v nadmořské výšce 805 m. Při snahách o interpretaci důvodů tak vysoko a izolovaně ležícího osídlení badatelé poukazují na nedaleká ložiska zlata a želené rudy. Zajímavá je i skutečnost, že lokalita leží na trase budoucí Vintířovy stezky, významné středověké obchodní komunikace. Může se tedy jednat o osadu rudních prospektorů popř. o strážní či obchodní sídliště. Prášilské sídliště není v Pootaví jediné ležící v extrémní nadmořské výšce, další existovalo poblíž Velhartic v nadmořské výšce 616 m.

Výrazové prostředky

Obecně platí to, co jsme uvedli v předchozí části – tedy snaha prezentovat zejména novější nálezy.

Úvod a tři etapy doby železné, tedy 4 panely.

Předmětů je mnohem méně, než pro dobu bronzovou, ale jejich skladba je velmi podobná předchozímu období.

Nálezy z hrobů – nádoby, bronzové, a zde i železné a výjimečně skleněné předměty.

Sídliště Kal u Klatov – kusy nádob, drtící podložky na obilí, závaží, keramické podložky (halštatská mohylová). Sídliště Soběnice 2010 – kusy nádob, závaží, drtící podložky, přesleny, spona, skleněný korál (pozdní halštát – časný latén). Další samotné skleněné korále z jiných lokalit. Spona má nádherně vypracovanou ptačí hlavičku. Nutné umístit pod lupu nebo doplnit kvalitní zvětšenou fotografií.

Jednotlivé bronzové předměty.

II.C Doba římská (30–400 n. l.)

Keltskou nadvládu vystřídal germánské kmeny, jejichž historii ovlivňovaly válečné konflikty, obchodní styky i přejímání kulturních vlivů vyspělé civilizace římské říše, jejíž severní hranice se ustálila na řece Dunaji. Západní Čechy patřily k okrajovým nepříliš hustě osídleným oblastem. Zatímco v jádru Plzeňské kotliny odhalily výzkumy posledních let téměř 20 lokalit z doby římské, z vlastního Klatovska pocházejí jen sporné nálezy několika bronzových spon.

Doba stěhování národů (400–570 n. l.) přináší neklid, rozsáhlé pohyby germánských kmenů a jejich střety s upadající antickou civilizací. Jižní a západní Čechy byly osídleny skupinami, které jsou pokládány za předchůdce Bavorů. Později sem pronikají kmeny Duryнкů a Langobardů. Západní Čechy byly podle posledních výzkumů patrně osídleny hustěji, než se soudilo. Hmotná kultura se příliš nelišila od předchozí doby římské. Z Klatovska však doposud známe pouze jeden nález. Jedná se o fragmenty velké zásobnice zdobené vlnicí, které byly vykopány v roce 1937 v Předslavi při stavbě stodoly; v názoru na její stáří však badatelé nejsou jednotní, bývá někdy řazena do doby římské nebo do raného středověku. Další rozvoj regionu spojený s nepřetržitým osídlením přichází až s prvními slovanskými kmeny.

Výrazové prostředky

S výjimkou nálezu z Předslavi nemáme žádné artefakty z regionu k tomu období. Vzhledem k tomu, že se jedná o významné období, ve kterém se formulovaly základy středověké Evropy, bude je potřeba nějak představit – text na panelu, video, mapa?

